

El viatge de Stefan Zweig

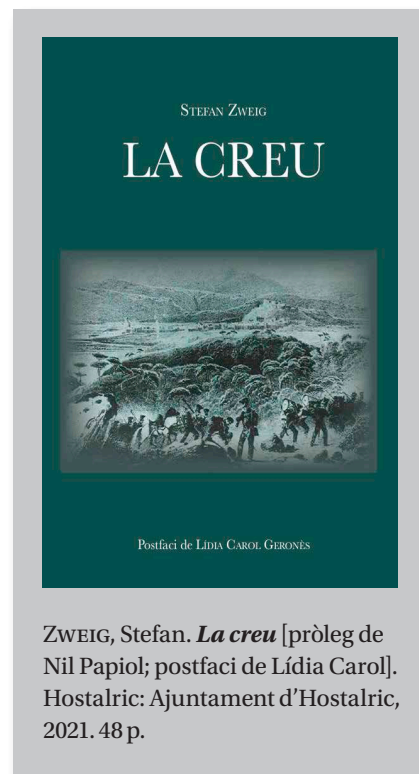
Text > PERE BOSCH

Fa tres anys, l'alcalde d'Hostalric, Nil Papiol, va tenir coneixement de l'existència d'un conte de Stefan Zweig ambientat als afores de la vila durant la Guerra del Francès, concretament el 1810. El relat no era inèdit. Havia estat publicat per primera vegada el 1906, quan l'escriptor austríac tenia només vint-i-cinc anys, i fins i tot disposàvem d'una traducció al català, en una edició conjunta amb altres relats breus. L'Ajuntament, però, ha volgut recuperar-lo i l'ha tornat a editar, amb un pròleg de Papiol i un postfaci de la professora Lúdia Carol, qui ha estudiat els textos de Zweig inspirats en el seu viatge a terres catalanes. La publicació d'aquesta petita joia és un encert. I no només per l'interès pròpiament local, sinó també per la qualitat literària que té.

L'argument del conte és ben senzill. Un destacament de l'exèrcit napoleònic és assaltat per un grup de guerrillers prop de la vila i, durant aquella topada, un coronel ensopega fortuïtament amb la soca d'un arbre, una situació ben absurda que li fa perdre el sentit i la noció del temps. El soldat es desperta, poca estona després, enmig del bosc, quan el combat ja ha acabat. I la situació del coronel, perdut enmig d'un territori hostil, dona peu a Zweig per explotar els sentiments humans: l'angoixa dels primers instants; la ira quan descobreix el destí dels seus

soldats; el cansament, la fam i la set a mesura que passa el temps; la ràbia desfermada contra un pobre anònim a qui li pren la roba; i, finalment, la joia fugissera quan albira un destacament francès. La carretera i el bosc, escenaris d'aquesta petita tragèdia, simbolitzen una natura que sembla confabular-se per accentuar totes les misèries humanes, mentre que la creu, que dona nom al conte, no és només una condecoració que portarà el coronel a la perdició, sinó també la posició d'un cadàver, estès a terra «com una gran creu, creu enlluernadora que il·luminava els terrossos de gleba, negrencs, cremats...».

Zweig no només demostra una habilitat especial quan es tracta d'explorar els sentiments humans, sinó també quan reconstrueix els esdeveniments històrics. A *La creu*, per exemple, posa de manifest un coneixement notable de la Guerra del Francès, des de la crueltat del mariscal Augereau (l'únic personatge històric que apareix en el conte i l'únic del qual coneixem la identitat) fins a la resposta de la guerra de guerrilles. Altrament, els escenaris resulten perfectament versemblants i fins recognoscibles. Tal com afirma Lúdia Carol en el postfaci, l'escriptor austríac «no només va veure Hostalric des del tren, sinó que va tenir l'oportunitat d'estar-s'hi un temps per veure els escenaris on

ZWEIG, Stefan. *La creu* [pròleg de Nil Papiol; postfaci de Lúdia Carol]. Hostalric: Ajuntament d'Hostalric, 2021. 48 p.

ambientaria el seu relat». Malgrat les escasses referències geogràfiques que apareixen en el relat, resulta inevitable imaginar-se Zweig passejant pels carrers de la vila, vorejant la muralla i contemplant-ne les torres. I, per a qualsevol lector, es fa difícil resistir la temptació de seguir les seves passes amb aquest relat a la mà.

El joc de l'aigua

Text > JORDI ARBONÈS, NIF

A *Danielàndia*, de l'Editorial Trípode, l'autor Lluís Balsells (Lleida, 1950) ens proposa un joc literari interessant i polièdric. Hi crea una escenografia repleta de racons i espais que remetent a la mirada d'un passejant, algú discret que observa sense voler intervenir en l'acció. El llibre es compon de diversos contes i narracions, alguns en forma de dietari i tots amb notes i registres diferents. A mesura que el lector avança, constata que té a les mans una espècie de teixit d'escubidú de molts colors que va des-

fermant plana a plana. Aleshores es crea la sensació paradoxal que, a mesura que es desfan els nusos d'escubidú, es va construint el paisatge d'una novel·la l'acció de la qual passa en aquest lloc imaginat que Balsells denomina *Danielàndia*. Un territori on l'aigua és omnipresent, l'aigua domesticada i urbana de les banyeres i les piscines. L'aigua és un leitmotiv que cada vegada es pot interpretar d'una manera diferent. Els diferents personatges en necessiten d'una manera vital i de vegades obsessiva: busquen les piscines, semblen

nascuts dels esquitxos de les piscines. N'és el líquid amniòtic, terapèutic o metafòric.

El text està escrit amb la saviesa de la senzillesa, l'humor i el domini de la llengua. En cada capítol es proposen situacions noves que, d'una manera gairebé imperceptible, remetent a moments recorreguts en capítols anteriors en els quals la intriga es disfressa de quotidianitat. El passejant camina, s'atura i s'amaga a Danielàndia sense saber on són les fronteres d'aquest lloc; les intueix, les endevina i, de seguida,

Un viatge plaent i reconfortant

Text > XAVI XARGAY I OLIVA

Em sembla que estarem tots d'acord que quan la doctora en història de l'art i professora de la Universitat de Barcelona Francesca Español va triar el títol i el subtítol del llibre (*Sant Martírià, cos sant de Banyoles*: Et in terra locum istum protegit et deffendit) tenia clar que no escrivia cap obra amb pretensions de *best-seller*. Fins i tot algú, amb aquest títol, podria arrufar el nas, fer-se enrere i no comprar-lo. S'equivocaria, perquè l'obra és complexa, completa, però de lectura fàcil. Hi trobem, amb la mínima dificultat que pot comportar l'ús d'un llenguatge precís i tècnic, una presentació nítida de la Banyoles medieval i de dues obres: el retaule, reconegut de sempre per la historiografia artística com una de les grans fites del denominat «gòtic internacional» dins l'occident baixmedieval, i l'arqueta, que en el seu folre figurat de plata mostra una excel·lència similar. La mateixa autora aclareix que l'estudi de l'arqueta és «la meta del llibre, però ha acabat convertint-se en l'epicentre d'un recorregut en el qual s'entrecruen qüestions referents a la litúrgia, a la religiositat popular i a la cívica, als models arquitectònics medievals, i als llenguatges artístics imperants en determinats períodes i als seus actors». L'abast de l'obra és ambiciós i aconsegueix amb escreix tots i cadascun dels seus propòsits.

les esborra. El joc de l'aigua només conté els límits que el lector hi vulgui posar. D'aquesta manera, i a mesura que avança, va descobrint que l'autèntic personatge del llibre, a banda de Danièl, és l'ordre de les paraules seguides i l'exquisidesa amb què estan col·locades. Podria semblar que és una obra complicada i difícil de seguir, però no és així; el talent de Balsells ofereix una escriptura ben apamada i de bon llegir. L'únic secret que guarda rau en els elements, les observacions i les descripcions que el lector va aplegant per anar formant la seva pròpia Danielàndia. La sorpresa és anar desvelant les diferents parts d'un paisatge que el lector desco-

Español té l'habilitat —i els coneixements profunds i sòlids— de situar les obres banyolines en el seu context: Girona, Camprodon, Sant Cugat, Barcelona... Hi apareixen noms d'artistes, els compara, arriba a conclusions. Tot el que hi llegim està fidelment documentat, i quan la documentació no és suficient, proposa hipòtesis plausibles, fonamentades en les comparacions amb altres monestirs i esglésies. És una mostra constant de sapiència, d'erudició. Un dels problemes que solem trobar-nos entre els historiadors locals és que acumulen un deversall d'informació impressionant, però sovint sense una narració que la cohesioni. No és el cas d'aquest llibre; l'equilibri entre informació i narració és perfectament harmònic.

Ens presenta l'abat Guillem de Pau i la seva obra ambiciosa. Ens explica com es modifica la percepció de la vida del sant patró banyolí, com passa de ser un confessor a un màrtir. Veiem com canvia l'arquitectura del monestir de Sant Esteve. Llegim la iconografia de l'arqueta i del retaule, fascinats per com l'autora ens acompanya i ens fa entendre les novetats que aporten les dues obres. Fa anys, l'autora va identificar dues peces de l'arqueta que havien estat robades i es venien en subhasta. En va alertar les autoritats pertinents i aquest fet va ser l'inici de la recuperació de la majoria de les peces, que han arribat a poc a poc a

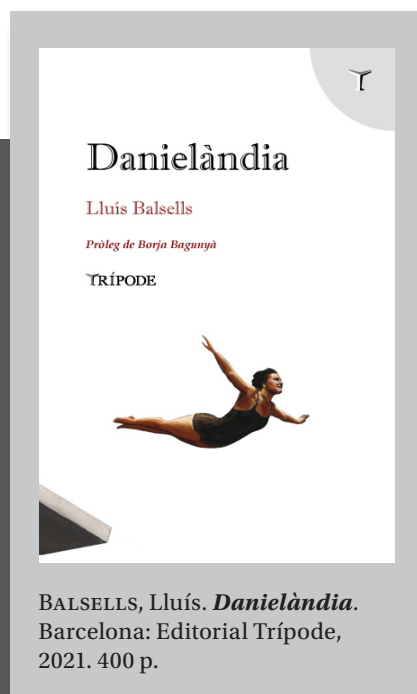
neix d'entrada i que, al cap de poc, comença a fer-se seu.

El prologuista, Borja Bagunyà, ens ofereix algunes claus per endinsar-nos en el joc de l'aigua, les diferents interpretacions de la realitat que mostren un munt de mirades sobre fets que en principi són poc interessants, però que acaben esdevenint importants i que provoquen que el lector no pari de girar planes. Bagunyà diu: «Que Danielàndia es vagi multiplicant, versionant i contraversionant és part de la diversió que ens proposa i una de les coqueteries fenomenals de l'escriptura balsellsiana, que no sembla mai satisfeta amb una sola versió de les coses». Llegiu-lo, que us ho passareu bé!

ESPAÑOL, Francesca. *Sant Martírià, cos sant de Banyoles*. Banyoles: Ajuntament de Banyoles, 2020. 141 p. (Quaderns de Banyoles; 22)

Banyoles. Español fa un altre favor immens a Banyoles oferint-nos aquest treball, bellíssimament il·lustrat, amb un glossari i una bibliografia molt detallada. El disseny del llibre, obra de Jaume Geli, acaba fent que l'edició sigui digna de l'obra d'art que havia de ser la meta i és l'epicentre d'un viatge plaent i intel·lectualment reconfortant.

BALSSELLS, Lluís. *Danielàndia*. Barcelona: Editorial Trípole, 2021. 400 p.

Arrastellant paraules

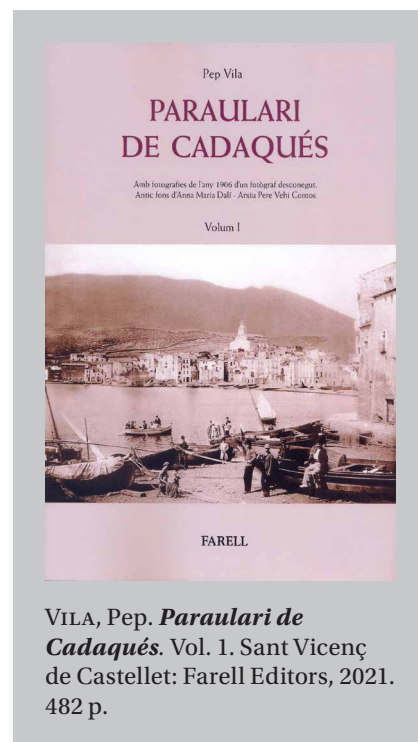
Text > **DANI VIVERN**

Més que *Homo sapiens*, a l'espècie humana li escauria més *Homo loquens*, perquè la parla (un fenomen ben complex) és un dels factors, potser l'únic, que ens permet accedir des del pensament més abstracte a l'expressió més refinada dels sentiments. Per això és important l'estudi i la preservació d'aquests instruments que anomenem llenguatges i que, en certa manera, funcionen com a éssers vius: no solament neixen, creixen, es reproduïxen i moren, sinó que n'hi ha tants com d'individus, fins al punt que els lingüistes han definit com a *idiolecte* la manera de parlar pròpia i distintiva d'una persona en concret. Que, naturalment, pot variar al llarg de la seva existència segons els estímuls externs, l'aprenentatge, etc.

Per tot això, i amb encert, l'historiador Pep Vila, impenitent cercador de documents i recuperador de parèmies, dites i paraules, ha titulat aquest seu nou treball *Paraulari de Cadaqués*. «Ah, un diccionari...», algú pot pensar. Doncs no. Un diccionari recull, en principi, el lèxic estàndard en un moment determinat de l'evolució d'un idioma. I, en tot cas, si inclou paraules obsoletes, ens avisa que són arcaïsmes. Un *paraulari*, però, és una obra més pròpia d'un literat que d'un lexicòleg, perquè s'hi recullen expressions, mots

i conceptes gairebé a fregar de l'idiolecte, de l'expressió individual. Però el lector hi troba sempre la necessària explicació per arribar a l'essència fonda, al sentiment incorporat que vol comunicar el parlant i que, indefectiblement, captarà el seu interlocutor sempre que pertanyi al mateix territori lingüístic. Que en aquest cas és, òbviament, Cadaqués i el seu entorn.

És sabut que la geografia té una influència directa en la formació i la preservació d'un determinat dialecte o subdialecte. Una vila com Cadaqués, que ha viscut durant segles de cara al mar i en un relatiu aïllament respecte a les terres de l'interior, és un paradís per als caçadors de mots i de *ditxos*, com anomena Vila les expressions, tot fent un ús *avant la lettre* del parlar que ens trobarem a les pàgines del seu llibre. Com que precisament ha fet un *paraulari*, no pas un diccionari, no s'atura en normativitzacions (que en aquest cas farien més nosa que servei), sinó que ens serveix el llenguatge dels cadaquesencs tal com raja (o rajava), en un generós calaix de sastre. I, com a perfeccionista que és, Vila cita les fonts, els contextos i els exemples, extrets d'hores i hores de consulta i conversa amb la gent d'allà. Uns apèndixs aporten, ja fora del cos principal de l'obra, documents, poemes i textos di-

versos que acaben de contextualitzar el lèxic prèviament descrit i presentat alfabèticament.

L'anècdota sovinteja en moltes de les entrades. S'agraeix: això acaba de donar al llibre el punt que l'allunya definitivament de la fredor acadèmica. Una selecció de fotos antigues, inèdites, del fons d'Anna Maria Dalí i de l'arxiu de Pere Vehi Contos arrodoneix un treball que, com dirien els mateixos cadaquesencs, és fet «nos amb nos»: a la nostra manera.

Poemes, llegendes i contalles de Palau-saverdera

Text > **JOAN FERRERÓS**

José Luis Bartolomé, filòleg i professor d'anglès jubilat, és un dels culturalitzadors més discrets i efectius de l'Alt Empordà. En aquests dos llibres celebra el seu poble de Palau-saverdera: l'un amb poemes escrits per palauencs, la majoria dels quals encara són vius, i l'altre amb llegendes i contalles llegades per la tradició.

Què té Palau que enamora? és el nom d'una composició de Dolors Padrosa que Bartolomé li manlleva per intitular l'aplec de poesies que canten la localitat, que a la comarca competeix amb Llers en assumptes de bruixots i

bruixes. Els poemes es distribueixen en apartats: la gent, les cases, les festes, les fonts, la muntanya de Verdera, l'església, Sant Onofre... i versifiquen sobre les amabilitats dels costums, sovint amb un to moralitzador, i sobretot si estan consolidats per un passat idealitzat. Els temes que s'hi tracten són l'amistat; les ballades festives; els jocs de la mainada; les celebracions religioses; la vida quotidiana de pagès, arrelada a la terra i que seguia el cicle anyal: estiu, tardor, Nadal... I els llocs concrets i abstractes que són motiu de poetització: la coral del municipi, el centre

cívic, les fonts, la plaça, les conegudes cova i gorga... I tot això rematat pel mas Ventós, l'ermita de Sant Onofre i el castell de Sant Salvador de Verdera. Acotxen la producció local composicions de forans que han escrit sobre Palau, entre els quals figuren Tomàs Garcés, Pere Coromines, Montserrat Vayreda, Fages de Climent, Joan Constans, Josep M. Salvatella o Bartolomé mateix.

El segon llibre aplega llegendes, cançons, contalles i anècdotes, resultat de tafurejar «escorcollant, esporgant i transcrivint», amb el mateix esperit que va animar els folkloristes Josep Casas-

Etnobotànica i naturalesa humana

Text > JOSEP PASTELLS

Carles Serra Coll (Quart, 1972) debuta en la narrativa amb *Apunts de botànica existencial*, un recull de relats que, si bé a primer cop d'ull podria inscriure's en l'etnobotànica (l'estudi de les relacions entre les plantes i les persones), sobretot és literatura. El llibre aplega vint-i-cinc contes breus en què sempre apareix alguna planta. Els boscos, els camps i els horts són la columna vertebral d'unes narracions marcades per la presència persistent d'arbres, fruites i flors que hi prenen protagonisme, però això no impedeix que la matèria essencial de l'obra sigui la naturalesa humana. Els personatges de cada relat són diferents, així com els escenaris, les èpoques i fins i tot els països, però el conjunt, condicionat sempre per algun organisme vegetal, desprèn una sensació d'homogeneïtat gens fàcil d'aconseguir. Potser hi ajuda que el tema central del llibre, o almenys el més recurrent, sigui la lluita per viure i tirar endavant. La majoria de les històries són senzilles, fragments de vida que, des d'angles diferents, permeten descriure un món complex, ple d'amor i violència, d'abusos i actes plens de bondat.

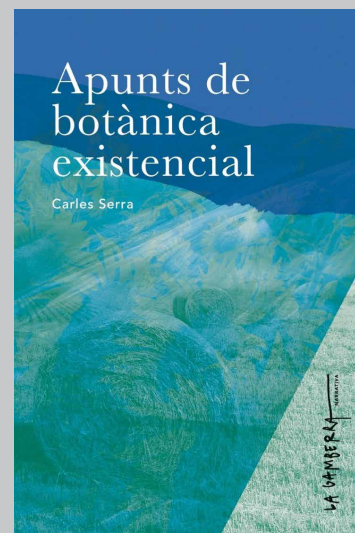
Una processó per combatre la plaga de la fil·loxera, un col·leccionista de corbates de lli, unes cuidadores d'ancians que es reuneixen en una pineda, unes

castanyes que orienten i alimenten pel camí de l'exili o, fins i tot, un avi que evoca la càrrega eròtica del fenc. Són només cinc mostres dels arguments amb què Serra desplega els seus *Apunts*, uns contes en què les plantes condicionen l'existència humana i les trames se succeeixen a partir de la memòria i la tradició, del simbolisme i la fantasia. La Guerra Civil i la immigració són dues de les qüestions que es tracten en una obra en què també es poden trobar tragèdies i accidents, denúncies d'injustícies i escenes delirants relacionades, per exemple, amb la ingestió massiva de bolets o amb una caminada amb raquetes de suro sobre la neu.

Un dels punts forts de l'autor són les descripcions, la facilitat amb què dibuixa els escenaris i presenta els personatges. És el cas de l'inici del primer relat, «Cirerer»: «Un devessall creixent de regalims purpuris, carmesins i ataronjats anava esquitxant el cel del capvespre; petges d'un sol a qui li recava de colgar-se muntanyes enllà sense haver pogut deixar un rastre, mal que fos efímer, de la seva presència enlluernadora. L'estuba del dia s'havia anat calmant i des de feia una estona bufava una marinada fresca. La Paquita anava estirant la mànega que tenia connectada a l'aixeta de la paret mitjanera per anar regant aquelles flors

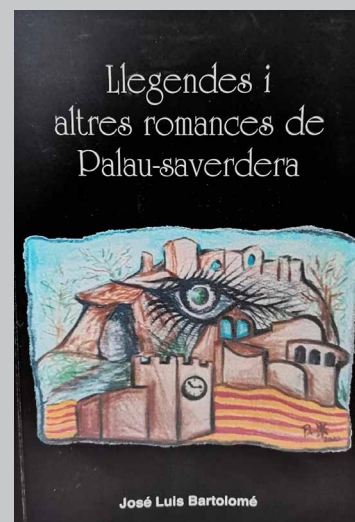
sa o Joan Amades, més conegut. N'hi ha que ja estaven publicades i d'altres que són absolutament inèdites, preses directament de l'oralitat, llegades pels avis, als quals dedica l'obra. La primera part conté llegendes sobre el Salt de la Reina (de vegades mora, d'altres cristiana), l'heroic suïcidi per guardar definitivament l'honor; sobre les feminitats encantades, dins o fora de certes coves de l'entorn; del bruel paral·lel al de Castelló, de l'obra homònima de Fages de Climent; del Rellotger, semblant al d'Ordis; de les bruixes i, tractant-se de Palau, els bruixots i els sàbats cele-

brats a peu de menhir; en antítesi, de marededeus, senyals cristians i capellans contrarestant amb el salpàs; de la molt enginyosa invenció de la fanga per poder accedir a una donzella; de llops, pedres del llamp i destrals neolítiques protectores... La segona part recull llegendes «d'autor», recreades o inventades, sobre l'origen fabulós de Palau, donzelles malmaridades i pastorets; el rellotge de sol només d'estiu de Palau, etc. Conclou l'obra un índex amb notes explicatives de tot plegat. És una obra local, sí, però universal per a tothom que llegeixi en català.

SERRA, Carles. *Apunts de botànica existencial*. Girona: La Gamberra, 2020. 222 p.

que la calor havia emmesteït i que una mica d'aigua de ben segur revifaria. Li plaïa tenir-ne cura. Des que en Falet faltava que aquell petit tros de terra de darrere la casa se l'havia fet tot seu». I un altre exemple, extret del conte «Bullallums»: «Entremig de la verdor lluent dels marges puntejaven els esquitxos lilosos de violes i calabruixes, els albins de margaridoies i capblancs, els groguencs de lletsons i pixallits, els rosats de malves i fumàries».

BARTOLOMÉ, José Luis. *Què té Palau que enamora?* Palau-saverdera: José Luis Bartolomé, 2020. 152 p.

BARTOLOMÉ, José Luis. *Llegendes i altres romances de Palau-saverdera*. Palau-saverdera: José Luis Bartolomé, 2021. 188 p.